

KAZIMIERZ ORTYŃSKI

Recenzja książki Jerzego Handschke,
Jana Monkiewicza (red.)
pt. „Ubezpieczenia. Teoria i praktyka”

Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2010, ss. 542

Zmiany w gospodarce światowej, dalszy rozwój sektora finansowego, a także globalny kryzys finansowy wraz z nowymi trendami w występowaniu zdarzeń katastroficznych na świecie w ostatnim 10-leciu, istotnie wpłynęły na tendencje rozwojowe w sektorze ubezpieczeniowym. Potrzeba uwzględnienia zachodzących zmian i nowego spojrzenia na problematykę ubezpieczeniową została bardzo dobrze zaprezentowana w nowej książce „Ubezpieczenia. Podręcznik akademicki” pod redakcją profesorów Jerzego Handschke i Jana Monkiewicza. W opracowaniu dzieła uczestniczyło 10 osób, wybitnych osobistości świata ubezpieczeniowego, o wysokim prestiżu naukowym i dużym doświadczeniu w praktyce ubezpieczeniowej.

Recenzowana praca obejmuje wstęp, 15 rozdziałów, bibliografię, indeks oraz informację o autorach i oczywiście spis treści. Czternaście rozdziałów odnosi się do problematyki ubezpieczeń gospodarczych, a jeden rozdział wskazuje na możliwości wykorzystania mechanizmu ubezpieczeń w systemie zabezpieczenia społecznego. W strukturze pracy, odnoszącej się do problematyki *stricte* ubezpieczeniowej dwa rozdziały poświęcono podstawowym zagadnieniom ubezpieczeniowym, tj. koncepcjom ryzyka oraz istocie, funkcjom i zasadom ubezpieczeń, dwa rozdziały dotyczą problematyki regulacyjnej w ubezpieczeniach – w aspekcie teleologicznym oraz prawnym, sześć rozdziałów obejmuje zagadnienia związane z funkcjonowaniem w różnych ujęciach i aspektach przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego, trzy rozdziały podejmują problematykę makroekonomiczną – spojrzenie na relacje sektora ubezpieczeniowego z sektorem finansowym, oddziaływanie globalizacji na działalność ubezpieczeniową oraz scharakteryzowanie instytucji nadzoru ubezpieczeniowego. Ponadto jeden rozdział porusza zagadnienie ekonomicznych gwarancji dla konsumenta usług ubezpieczeniowych. Struktura pracy obejmuje zatem główne zagadnienia ubezpieczeniowe, stanowiąc całościowe ujęcie ubezpieczeń ze szczególnych podkreśleniem najnowszych trendów w tej dziedzinie.

Problematyce ryzyka oraz zarządzania w warunkach ryzyka poświęcono rozdział 1. Zaprezentowano autorskie podejście do terminu ryzyka ze szczególnym podkreśleniem koncepcji F. Knighta w tej dziedzinie oraz podjęto próbę określenia jego relacji z pojęciem niepewność. Odniesiono się również do klasycznych zasad *risk management*.

W rozdziale 2 opracowanym przez dwóch autorów, charakteryzuje się w pierwszej kolejności istotę ubezpieczenia, jako jedną z metod zapewnienia bezpieczeństwa finansowego na wypadek wystąpienia określonych zdarzeń losowych (realizacji określonego ryzyka). Ubezpieczenie jest tu traktowane jako usługa finansowa ubezpieczyciela. Określa się także główne podmioty stosunku ubezpieczenia oraz wskazuje na różne płaszczyzny rozpatrywania sposobu funkcjonowania ubezpieczenia, jako urządzenia finansowego. Analizuje się również zakresy pojęciowe wybranych terminów tzw. techniczno-ubezpieczeniowych np. interes majątkowy ubezpieczającego (interes ubezpieczeniowy), przedmiot ubezpieczenia, odpowiedzialność ubezpieczyciela, suma ubezpieczenia, suma gwarancyjna, wypadek ubezpieczeniowy itd. *De facto* są to terminy definiowane również w prawie ubezpieczeniowym.

Następnie znaczną część rozdziału poświęcono istotnemu zagadnieniu ubezpieczeniowemu, jakim jest problematyka składki ubezpieczeniowej. Zasadnie autor wyodrębnił dwa ujęcia składki, tj. bada zagadnienia składki osobno dla ubezpieczeń *non-life*, czyli ubezpieczeń tzw. ryzyka, charakteryzujących się m.in. rocznymi okresami ubezpieczenia (przynajmniej z kalkulacyjnego punktu widzenia) oraz zagadnienia składki dla ubezpieczeń *life* (głównie ubezpieczeń z dominującym procesem oszczędzania), z zasady ubezpieczeniami długoterminowymi, tj. z okresami ubezpieczenia sięgającymi kilku lub kilkadziesiąt lat (bez zgody obu stron umowy z zasady nie można zmieniać warunków umowy, w tym i wysokości składki ubezpieczeniowej).

Przedmiotem następnej części rozdziału 2 są zagadnienia, które autor ogólnie określa mianem ochrona ubezpieczeniowa. Problematyka ta rozpatrywana jest w aspekcie czynników wpływających na zdolność ubezpieczyciela do wywiązania się przez niego z przyjętych zobowiązań w następstwie zawartych umów ubezpieczenia. Analizowane w tej części zagadnienia są zbyt różnorodne. Rozważa się tu zarówno zagadnienia finansowe ubezpieczyciela (fundusz ubezpieczeniowy, środki własne, kapitał gwarancyjny, margines wypłacalności, wypłacalność ubezpieczyciela), jak i problematyką *underwritingową*, koasekurację czy reasekurację. Potrzeba przejrzystości wymagałaby bardziej jednorodnego ujęcia rozpatrywanych zagadnień.

W dalszej części rozdziału autor analizuje zagadnienia, które określa, jako ustalenie i wypłata świadczeń i odszkodowań. Rozpatruje tu wpływ zasad ubezpieczeń oraz fransyz i udziału własnego (w ujęciu autora traktowane również jako limity szkodowe) na wysokość odszkodowania (świadczenia). Wskazuje się także na istotną dla ubezpieczyciela problematykę subrogacji i regresu do sprawcy szkody. Część przedostania rozdziału (opracowana przez drugiego autora) podkreśla wagę terminologii i klasyfikacji ubezpieczeń według wyróżnionych kryteriów. Autor zgodnie z prezentowaną przez siebie koncepcją słusznie poddaje w wątpliwość wykorzystywanie w polskiej literaturze ubezpieczeniowej terminu „ubezpieczenia gospodarcze” na określenie pojęcia „ubezpieczenie”.

Ostatnia część rozdziału obejmuje problematykę produktów ubezpieczeniowych. Interesujące są rozważania odnoszące się do koncepcji produktu oraz cech specyficz-

nych produktu ubezpieczeniowego. Następnie podjęto próbę ich klasyfikacji (odrębnie dla ubezpieczeń *non-life* oraz *life*).

Rozdział 3 obejmuje problematykę zasadności i charakteru regulacji działalności ubezpieczeniowej. Autor bardzo trafnie i w sposób przejrzysty wskazuje czytelnikowi na istotę, cele, typy, modele, współczesne wyzwania i koszt regulacji ubezpieczeniowej. Ujęcie ma charakter nowatorski, uwzględnia światowe rozwiązania oraz różnorodność materii regulacji w sektorach ubezpieczeń i najnowsze trendy wynikające z nowych wyzwań gospodarczych.

Rozdział 4 charakteryzuje podstawowe zagadnienia prawne ubezpieczeń. Autor w sposób przejrzysty analizuje zagadnienia związane z umową ubezpieczenia i powstającą w jej następstwie stosunek ubezpieczenia – charakter prawny umowy, strony umowy, jej zasady oraz dokumentowanie, a także podmioty stosunku ubezpieczenia oraz prawne reguły wykonywania umowy. Odrębnym zagadnieniem jest specyfika prawna ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej oraz ochrona prawna konsumenta usług ubezpieczeniowych. Rozpatrywane ujęcia są przekonujące i trafnie obrazują istotę zagadnienia.

Rozdział 5 odnosi się do ważkiej problematyki form organizacyjnych ubezpieczycieli, ich celów biznesowych uwzględniających złożony charakter realizowanych celów (wartość dla: właściciela, klienta oraz nadzoru), struktury procesu biznesowego ubezpieczycieli, struktury, zasad oraz procesów organizacyjnych w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego. Sposób ujęcia rozpatrywanych zagadnień jest nowatorski i dostosowany do współczesnych trendów w organizacji i zarządzaniu przedsiębiorstwem ubezpieczeniowym.

Tematyka rozdziału 6 należy do szczególnie istotnych zagadnień zarządzania przedsiębiorstwem ubezpieczeniowym. W rozdziale charakteryzuje się ryzyka występujące w działalności przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego (ryzyko ubezpieczeniowe, kredytowe, rynkowe oraz operacyjne i ich poszczególne elementy składowe), sposób ich mierzenia oraz metody zarządzania tymi ryzykami. Przejrzystość i logiczność ujęć oraz trafność ocen podkreślają szczególną wartość opracowania.

Rozdział 7 formalnie poświęcono gospodarce finansowej przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego. Faktycznie jednak autor poddał analizie dwie grupy zagadnień finansowych, tj. w pierwszej grupie mieszczą się problemy istoty, struktury i zasad gospodarki finansowej ubezpieczyciela, a w drugiej problematyka jego wypłacalności. W sumie opracowanie jest bardzo interesujące i przekonujące.

Przedmiotem rozdziału 8 jest problematyka analizy finansowej wykorzystywanej w ramach analizy ekonomicznej w przedsiębiorstwie ubezpieczeniowym. Autor przekonująco i w sposób dobrze uargumentowany wprowadza czytelnika w obszary metodologii finansowej w sferze ubezpieczeń. Podstawowym narzędziem tej analizy jest analiza wskaźnikowa. W rozdziale określa się cel i metody analizy oraz wyodrębnia się 5 podstawowych grup wskaźników. Są one prezentowane i szczegółowo charakteryzowane oraz interpretowane na wybranych przykładach.

Rozdział 9 obejmuje problematykę *controllingu* i budżetowania w przedsiębiorstwie ubezpieczeniowym. W pierwszej części rozdziału rozważania autora odnoszą się do pojęcia, celu, zasad, form organizacyjnych oraz instrumentów *controllingu*. Roz-

patrywane są również funkcje *controllingu* ze szczególnym podkreśleniem jego użyteczności w nowoczesnych systemach zarządzania przedsiębiorstwem na przykładzie zrównoważonej karty wyników. Metoda budżetowania i jej wykorzystanie w zarządzaniu rozpatrywana jest na przykładzie budżetu kosztów akwizycji i budżetu kosztów administracyjnych. Wskazuje się także na rolę *controllingu* i budżetowania w grupie ubezpieczeniowej.

Rozdział 10 poświęcony jest funkcjom i roli reasekuracji w działalności ubezpieczeniowej. W pierwszej części rozdziału analizowana jest reasekuracja klasyczna – istota funkcje oraz jej rola i znaczenie dla ubezpieczyciela (cedenta). W ramach tego klasyfikuje się reasekurację zarówno ze względu na formy prawne umów reasekuracyjnych, a także ze względu na metody podziału ryzyka. W dalszej części charakteryzuje się nowe podejście do reasekuracji określone, jako alternatywne metody transferu ryzyk. Przedmiotem transferu jest tu nie tylko ryzyko ubezpieczeniowe, ale także ryzyko finansowe ubezpieczyciela. Reasekuracja ta jest określana, jako reasekuracja finansowa z umowami retrospektywnymi, jak i prospektywnymi. W końcowej części rozdziału wskazuje się na charakter polityki reasekuracyjnej przedsiębiorstw ubezpieczeniowych. Opracowanie jest przejrzyste i spójne.

Rozdział 11 odnosi się do zagadnień relacji sektora ubezpieczeń z innymi sektorami na rynku finansowym, a w szczególności do sektora bankowego oraz kapitałowego. Charakteryzuje się modele finansowe ubezpieczeń i bankowości oraz ich współdziałanie m.in. w formie *bancassurance* ze szczególnym podkreśleniem jego wagi w ubezpieczeniach na życie. W części drugiej rozdziału podkreśla się daleko idącą konwergencję sektora ubezpieczeń również z sektorem kapitałowym. Z jednej strony ubezpieczyciele są coraz bardziej istotnymi, a na najbardziej rozwiniętych rynkach finansowych wiodącymi inwestorami instytucjonalnymi, z drugiej strony rynki kapitałowe poprzez sekurytyzację, wykorzystanie tzw. kapitałów warunkowych oraz pochodnych ubezpieczeniowych, służą do finansowania ryzyk lub do zwiększania pojemności ubezpieczeniowej. Problematyka rozdziału została zaprezentowana w sposób bardzo dostępny, konkluzje i wnioski są przekonywujące i celne.

Rozdział 12 porusza problematykę globalizacji w sektorze ubezpieczeniowym. Przedmiotem analiz w pierwszej części rozdziału są zagadnienia trans-nacjonalizacji. Autor określa jej przesłanki oraz wymaganą infrastrukturę regulacyjną i techniczną. Bada też transgraniczne obroty usług ubezpieczeniowych. W dalszej części rozważań poza ujęciami definicyjnymi odnoszącymi się do międzynarodowych centrów ubezpieczeniowych charakteryzowane jest ich funkcjonowanie głównie w Europie. Istotnym elementem trans-nacjonalizacji działalności ubezpieczeniowej są międzynarodowe grupy ubezpieczeniowe i konglomeraty finansowe. Przesłanki ich powstawania w tym rola przejęć oraz ich pozycja na rynku są przedmiotem dalszych wywodów. Wskazuje się, że globalizacja odnosi się nie tylko do działalności *stricte* ubezpieczeniowej (zobowiązań ubezpieczycieli), ale również do ich działalności inwestycyjnej. W tych aspektach globalizacji uwypukla się ich rolę i pozycję na rynkach finansowych. Kończącym elementem rozdziału są zagadnienia relacji jednolitego rynku ubezpieczeń UE względem trans-nacjonalizacji działalności ubezpieczeniowej oraz infrastruktury regulacyjnej. Podkreśla

się tu szczególną rolę zasad i dyrektyw jednolitego rynku ubezpieczeń, w tym dyrektywy Solwency II (Wyłączalność II).

Problematyka nadzoru nad rynkiem ubezpieczeń jest przedmiotem rozdziału 13. W części pierwszej rozdziału rozważa się pojęcie i zadania nadzoru oraz charakteryzuje się modele i strukturę procesu nadzoru. W części drugiej rozdziału analizuje się międzynarodowe standardy nadzoru ubezpieczeniowego, a także organizację polskiego nadzoru, w tym po uwzględnieniu akcesji Polski do UE. Wskazuje się również na występujące w UE tendencje zmian w koncepcjach nadzoru ubezpieczeniowego. Zaprezentowane ujęcia są przekonujące i w sposób właściwy charakteryzują rozpatrywane zagadnienia.

Tematyka rozdziału 14 odnosi się do kwestii gwarancji dla konsumentów usług ubezpieczeniowych głównie na wypadek niewypłacalności ubezpieczycieli w ramach systemu bezpieczeństwa finansowego sektora ubezpieczeniowego. Gwarancje te w aspekcie finansowym są zapewnione, w określonym zakresie i stopniu przez fundusze gwarancyjne, występujące w różnych systemach ubezpieczeniowych. Autor określa istotę, przesłanki i zasady funkcjonowania tych funduszy, wskazując ich cechy szczególne na wybranych rynkach ubezpieczeniowych w poszczególnych krajach. Podjęta też została próba klasyfikacji funduszy gwarancyjnych ze względu na wybrane kryteria. W drugiej części rozdziału zaprezentowano wpływ dyrektyw komunikacyjnych UE na kształtowanie funduszy ochrony poszkodowanych z tytułu wypadków komunikacyjnych w ramach systemu ubezpieczeń komunikacyjnych OC posiadacza pojazdu mechanicznego oraz zaprezentowano przegląd funduszy ochrony ubezpieczonych w 14 krajach UE. W końcowej części rozdziału omówiono szczegółowe rozwiązania funduszy gwarancyjnych w Polsce, głównie na przykładzie UFG. Ujęcie problematyki rozdziału jest kompleksowe i przejrzyste.

W rozdziale 15 wskazano na możliwości wykorzystania metody ubezpieczeniowej (zasady ekwiwalentności) w systemie zabezpieczenia społecznego. Autor definiuje system zabezpieczenia społecznego, określając m.in. katalog ryzyk społecznych, zasady i finansowanie systemu, a także zakres i zróżnicowanie stopnia pokrycia skutków realizacji wspomnianych ryzyk. Przyjmując, że system ubezpieczenia społecznego jest bazowym zabezpieczeniem społecznym, określa się, że wykorzystanie metody ubezpieczeniowej w formie tzw. doubezpieczenia może mieć zastosowanie w zabezpieczeniu: na wypadek bezrobocia, emerytalnym oraz zdrowotnym. Autor wskazuje, że powyższe funkcje „doubezpieczenia” mogą być realizowane w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego z podkreśleniem w szczególności wagi gwarancji ochrony ubezpieczeniowej. Zaproponowane rozwiązania, będące rezultatem wcześniejszych badań i analiz autora, są interesujące i wychodzą naprzeciw rosnącym potrzebom społecznym coraz szerszej części społeczeństwa, a jednocześnie służą racjonalizacji wydatków budżetowych państwa.

Konstrukcja pracy jest przejrzysta i logiczna oraz właściwie dostosowana do prezentowanych kwestii. Książka stanowi zwartą całość i jest podporządkowana konsekwentnemu dążeniu do osiągnięcia postawionych celów. Książka reprezentuje wysoki poziom naukowy i stanowi cenny wkład w rozwój myśli finansowej oraz ubezpieczeniowej.

Stanowi dzieło wybitne, a zarazem jest wysokiej klasy podręcznikiem akademickim. Adresowana jest do studentów studiów ekonomicznych oraz prawnych, a także ekonomistów, finansistów, ubezpieczeniowców oraz innych osób zainteresowanych problematyką ubezpieczeniową.

Recenzent: prof. nadzw. dr hab. Kazimierz Ortyński.